

Mogućnosti ispitivanja duše: Hermes i Psiha

Uz temu

Temeljna je nakana ovoga temata bila ispitati mogućnosti hermeneutičkog pristupa psihičkom u smislu sabiranja različitih paradigmi tumačenja duševnosti u rasponu od filozofije do psihoterapije. Odnos Hermesa i Psihe nadilazi moju naoko arbitrarno postavljenu temu te ima i mitološko utemeljenje. Mitološko utemeljenje odnosa Psihe i Hermesa zatičemo u Apulejevu *Zlatnom magarcu*¹ i *Metamorfozama*.² Taj jedini cjelovito očuvani romana iz Rimskog carstva iznosi pustolovine Luciusa koji je pretvoren u magarca i kojem je povraćeno ljudsko obličje na kraju djela božanskom intervencijom. U roman je umetnuta pripovijesti o Erosu i Psihi koja zrcali temeljnu priču jer i Psiha poput Luciusa radi na iskupljenju božanske srđžbe. Vođena znatiželjom ona se oglušila na Erosovu zapovijed te razotkrila njegov identitet koji je pobudio njezinu žudnju. Kazna za prekršenu zapovijed jest lutanje svijetom te ispunjavanje nametnutih izazova. Nakon dugotrajnijih lutanja u kojima je bila mučena i iskušana, Psiha je izvršila svoju pokoru i dosegla iskupljenja. Zeus je, po nagovoru Erosu, naložio Hermesu da ode po Psihu pa joj je darovao božansku besmrtnost i time blagoslovio njezinu vezu s Erosom. Sâm mit u tematsko središte dovodi prikrivenog trećeg – Erosa. Čije se značenje u Platonovoj filozofiji kreće od boga putene žudnje koji je Afroditin dar božanskog ludila do demona koji je gonjen nezadovoljivom žudnjom za ljepotom. Budući da ljepota ne mora biti ljepota tijela, žudnja može (i treba) biti usmjerena prema idejama. Idejama kao onom istinitom i time uistinu lijepom koje je dostupno samo za misaono promatranje (Platon, *Symp.* 201d–214e i *Phaed.* 244a–245c). Eros svojim pojmom obuhvaća raspon od ludila, preko zadovoljenja tjelesne žudnje do približavanja misaonog motrenja ideja, dakle filozofiji. To određenje Erosa sažima tematiku ovog skupa koji pokušava pristupiti tumačenju psihe od njezina određenja u filozofiji, preko mišljenja žudnje kao pokretne sile psihe koja vodi k zadovoljenju tijela pa sve do psihopatoloških malformacija kao posljedica izostanka zadovoljenja žudnje.

Hermeneutika, u smislu tumačenja i razumijevanja, pokazuje se kao moguća metoda pristupa psihi. U biti je psihičkog da se skriva te da kada govori pro-

1

Apulej, *Zlatni magarac*, prev. Albin Vilhar, Stvarnost, Zagreb 1969.

2

Publike Ovidije Nazon, *Metamorfoze*, prev. Tomo Maretić, Europapress holding, Zagreb 2008.

3

Hans Georg Gadamer, *Istina i metoda. Osnovi filozofske hermeneutike*, prev. Slobodan Novakov, Veselin Masleša, Sarajevo 1978., str. 215.

govara u simbolima. Svi vidovi simboličkog sebekpokazivanja psihičkog traže tumačenje. Hermeneutika koja obuhvaća raspon od biblijske egzegeze, preko razumijevanja svakog značenjskog govora pa sve do tumačenja povijesti i svijeta ukazuje na mogućnost tumačenja. Posebice, Schleiermacherov pristup razumijevanju kao otklanjanju nerazumijevanja u dijalogu koji pokušava uspostaviti »kanon gramatičkih i psiholoških pravila tumačenja« dotiče pristup tumačenju ljudske unutrašnjosti.³

Filozofska je tradicija, zaključno s racionalističkom psihologijom, smatrala da mišljenje ima izravan pristup ljudskoj duši. Kant dovodi u pitanje sebespoznaju smještanjem paralogizama duše u dijalektiku čista uma kojim podcrtava problematičnost apriorne svijesti o sebi. Za njega apriorna samosvijest ne pruža nikakvu spoznaju. Ja jer je za spoznaju potrebna osjetilna danost. Drugim riječima, da bi mogao spoznati samog sebe, subjekt sebi samom mora biti dan kao objekt. Ja je sebi samom osjetilno dostupno samo u empirijskom zoru danom kao predmet unutrašnjeg osjetila. Ono zna samo sebe isključivo u smislu promjenjivosti svojih emocionalno-osjetilnih unutrašnjih stanja, a što pruža vrlo ograničen pristup sebi.⁴ Heidegger je isto tako bio sklon misliti da upravo pristup samome sebi za čovjeka predstavlja problem te da ga tradicija filozofije uglavnom preskače misleći čovjeka na temelju mišljenja bića u svijetu. Zato i tvrdi:

»Tubitak je samom sebi ontički 'najbliže', ontološki najdalje, ali predontološki ipak nije tuđ.«⁵

Navedeno treba shvatiti u smislu da smo mi sebi uvijek ontički najbliže jer smo to mi sami, ontološki najdalje jer tubitak ima tendenciju da sebe ontološki razumijeva iz ostalih unutarstvjetskih bića, no unatoč tome on raspolaže nekakvim neizričitim razumijevanjem sebe.

Izloženo svjedoči o teškoći sebezazumijevanja, odnosno da je čovjek nespособan u isto vrijeme biti i *promatrač* i *promatrano*. On nažalost ne raspolaže münchhausenovskim sposobnostima da sâm sebe za vlastitu kosu izvuče iz blata. To potkrepljuje i činjenica da je i za najbanalniji uvid u sebe, u svoj izgled, čovjeku potreban instrument – zrcalo. Krnja priroda sebezazumijevanja, koja se popleće okvirima vlastita Ja sugerira da je zahvalniji pristup sebi kroz dijalog s drugim. Upravo dijaloška priroda otvara mogućnost nadilaženja ograničenja dihotomije subjekt – objekt jer se kroz sugovornika zrcale moje riječi. To je prepoznala psihoterapija te se u svim svojim vidovima pristupa psihopatologiji oslanja na liječenje govorom. Iz navedenog se može zaključiti da se upotreba tumačenja govora može proširiti mimo psihičkih malformacija i deformacija te da je se može koristiti kao organon rastvaranja duševnosti.

Martina Volarević

4

Immanuel Kant, *Kritika čistoga uma*, preveo Viktor D. Sonnenfeld, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1984., str. 178–179, 410–411.

5

Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1967., str. 22.